

ВІДГУК
Офіційного опонента
на дисертацію ЖУРАВЕЛЬ Юлії Вікторівни
«Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти
України», поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду д 35.052.27
Національного університету «Львівська політехніка» на здобуття
наукового ступеня доктора наук з державного управління за
спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність обраної теми

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та зростання вимог до якості людського капіталу конкурентоспроможність закладів освіти стає ключовим фактором розвитку держави, її економічної стійкості та міжнародного авторитету. Україна, перебуваючи у стані глибоких суспільних трансформацій та протистоячи зовнішнім викликам, потребує ефективної системи державного регулювання освітньої сфери, здатної забезпечити високу якість освітніх послуг, інноваційність та відповідність міжнародним стандартам. З одного боку, ринок освітніх послуг поступово набуває конкурентного характеру, що вимагає від закладів освіти підвищення ефективності управління, а з іншого боку – наявні диспропорції в ресурсному забезпеченні, нерівність доступу до якісної освіти, демографічний спад, міграційні процеси та наслідки воєнних дій створюють об'єктивні бар'єри для їхньої конкурентоспроможності. Освіта дедалі чіткіше постає як стратегічний ресурс національної безпеки, відтворення людського та інноваційного потенціалу, простір формування соціальної згуртованості та конкурентоспроможності держави у довгостроковій перспективі. За цих умов проблема державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти виходить за рамки суто відомчої політики і трансформується у комплексне завдання публічного управління, пов'язане із балансуванням академічної автономії, ринкових механізмів, соціальних гарантій та міжнародних зобов'язань України.

Саме тому дисертаційна робота Ю.В. Журавель «Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України» є вчасною, суспільно

значущою та відповідає пріоритетним напрямам розвитку науки державного управління.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами та планами досліджень

Дисертація Ю.В. Журавель пов'язана з темами наукових досліджень Національного університету «Львівська політехніка» «Наукові засади забезпечення сталого розвитку територіальних громад і територій в умовах національних викликів та повоєнного відновлення України» (номер державної реєстрації: 0124U000016)» та ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Розробка механізму стимулювання ефективного використання економічного потенціалу розвитку біоекономіки в Україні» (номер державної реєстрації: 0120U100493).

Сутність обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Загальна характеристика дисертації свідчить про її наукову зрілість та високий рівень опрацювання проблематики. Дисертанткою послідовно сформульовано мету дослідження – розроблення теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти в Україні – і логічно деталізовано її у систему завдань, які охоплюють як категоріально-понятійний, так і методичний, інституційний, фінансовий, адміністративний, стратегічний та публічно-політичний виміри. Об'єктом дослідження є конкурентоспроможність закладів освіти України, предметом – державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України в умовах сучасних викликів, що чітко відповідає змісту і структурі спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління.

Методологічний інструментарій роботи є комплексним і відповідний поставленим цілям: дисертантка послуговується теоретичним узагальненням та абстрактно-логічним аналізом для систематизації категоріального апарату

конкурентоспроможності в освіті; ретроспективним аналізом для з'ясування еволюції відповідних концепцій; структурно-логічним та семантичним аналізом – для виявлення взаємозв'язків між освітньою політикою, ринком праці та соціально-економічним розвитком; узагальненням, групуванням і систематизацією – для побудови структури комплексного механізму державного регулювання; факторним аналізом, SWOT-аналізом, кластеризацією, фінансово-економічним, порівняльним та статистичним аналізом – для оцінювання конкурентоспроможності закладів освіти в міждержавному, міжрегіональному та міжінституційному вимірах; екстраполяцією, дисперсійним аналізом і контент-аналізом – для опрацювання міжнародного досвіду, освітніх стандартів і змісту освітніх програм. Використання системного, міждисциплінарного підходу, поєднання методів економічної теорії, теорії державного регулювання, освітнього менеджменту і соціології освіти підсилює достовірність отриманих результатів.

Структурно дисертація є завершеним науковим дослідженням і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Перший розділ присвячений теоретико-методологічним засадам державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти: авторка ґрунтовно опрацьовує категоріальний апарат, інтерпретує конкурентоспроможність як багатовимірну характеристику, що інтегрує якість освітніх послуг, управлінську ефективність, наукову активність та адаптивність до змінного освітнього і соціально-економічного середовища. Обґрунтовано місце освіти як стратегічного чинника людського розвитку, інноваційного потенціалу та національної конкурентоспроможності, висвітлено роль інноваційної та цифрової освіти, інтеграції освіти, науки і виробництва. Заслуговує на увагу акцент на тому, що освіта в умовах воєнного стану виконує роль інструменту стійкості, адаптації та збереження національної ідентичності.

У другому розділі дисертації сформульовано концепцію формування механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України. Ю.В. Журавель ґрунтовно демонструє багатовимірність цього механізму, що охоплює правові, адміністративні, фінансові, інвестиційні,

соціальні та інституційні компоненти. Системно проаналізовано право громадян на безкоштовну освіту як чинник конкурентоспроможності, розкрито суперечності між соціальною функцією забезпечення доступності освіти та економічними обмеженнями ресурсного забезпечення. Важливо, що у роботі враховано євроінтеграційні та глобалізаційні виклики, на основі чого обґрунтовано необхідність гармонізації законодавства, розвитку академічної мобільності, інтеграції до міжнародних рейтингів та використання потенціалу міжнародної співпраці.

Третій розділ присвячений аналізу конкурентоспроможності закладів освіти України через призму оцінювання ефективності механізмів державного регулювання. На основі статистичного та порівняльного аналізу дисертантка досліджує позиції українських закладів освіти в міжнародних рейтингах, регіональні диспропорції, інституційні розриви у якості освітніх послуг, кадровому потенціалі та ресурсному забезпеченні. Вдалим є виокремлення трьох вимірів аналізу – міждержавного, міжрегіонального та міжінституційного, що дозволяє пов'язати системний рівень освітньої політики із специфікою окремих закладів освіти. Значну увагу приділено законодавчому регулюванню, проблемі фінансування науки, інтеграції до європейського простору вищої освіти, а також соціологічним аспектам впливу освітньої політики на соціальну мобільність та відтворення людського капіталу.

У четвертому розділі досліджено пріоритетні механізми державного регулювання діяльності закладів освіти з позицій забезпечення їх конкурентоспроможності. Структуровано й критично проаналізовано бюджетні механізми, освітні субвенції, міжбюджетні трансферти, розглянуто їхню роль у децентралізованій системі управління та взаємозв'язок із місцевою фінансовою спроможністю. Окреслено проблемні вузли бюджетного регулювання на різних рівнях освіти, запропоновано напрями удосконалення формули розподілу освітніх субвенцій та підвищення ефективності використання публічних коштів. Важливе місце у розділі відведено державним освітнім стандартам як адміністративним механізмам, що структурують освітній простір, визначають вимоги до якості, компетентностей випускників і професійного рівня

педагогічних працівників. Висвітлено баланс між нормативністю й автономією закладів освіти, вплив безпекових, міграційних та цифрових ризиків на зміст і динаміку освітніх стандартів. Переконливо аргументовано значення змістовної складової освітнього процесу, компетентнісного підходу, цифровізації, брендингу закладів освіти та педагогічної мотивації як чинників конкурентних переваг у глобальному мобільному освітньому просторі.

П'ятий розділ присвячено стратегічним пріоритетам забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України. Ю.В. Журавель розглядає інтернаціоналізацію, цифрову трансформацію, партнерство з бізнесом та науково-дослідними центрами, розвиток державно-приватного партнерства, використання міжнародних стандартів і акредитацій як ключові напрямки посилення міжнародних позицій українських освітніх інституцій. Обґрунтовано значення інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту, дистанційних форм навчання, а також формування комплексної стратегії розвитку закладів освіти, що поєднує ресурсний менеджмент, маркетинг освітніх послуг, моніторинг якості, залучення інвестицій та розвиток людського потенціалу. Показано роль закладів освіти як стейкхолдерів територіального розвитку і суб'єктів публічної політики в умовах децентралізації, запропоновано мережевий підхід до регулювання конкурентоспроможності через інтеграцію освіти, науки, бізнесу та громадянськості на місцевому рівні.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз наукових положень, рекомендацій та висновків, наведених у дисертації, свідчить, що науковим доробком здобувача став значний перелік результатів теоретичного, методичного та практичного характеру, серед яких найбільш суттєвими та такими, що містять елементи наукової новизни, є такі:

- вперше розроблено структурну модель механізму державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти, яка синтезує суб'єктно-об'єктну, цільову, інструментальну та інформаційно-аналітичну складові й

орієнтована на забезпечення достатнього переліку, доступності та якості освітніх послуг у мобільному освітньому просторі та на ринку мобільного навчання;

- запропоновано матричний підхід до визначення пріоритетів формування і реалізації публічної політики забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти в умовах децентралізації, що дозволяє комплексно змодельовати взаємодію закладів освіти з владою, бізнесом, наукою, соціальною інфраструктурою й громадськістю;

- обґрунтовано інтегрований методичний підхід до аналізу конкурентоспроможності закладів освіти, який поєднує міждержавний, міжрегіональний і міжінституційний рівні оцінювання та забезпечує більш точне і багатовимірне порівняння освітніх систем;

- розроблено концептуальну модель забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти в умовах повномасштабної війни та глобальних трансформацій, яка базується на інтеграції механізмів стратегічного управління, цифровізації, міжнародної кооперації та адаптивного розвитку.

- удосконалено проблемно-орієнтований підхід до аналізу бюджетного фінансування освіти, прикладні обґрунтування пріоритетів покращення освітнього процесу (педагогічної, кадрової, матеріально-технічної, організаційної та інституційної складових);

- удосконалено структурно-логічну схему впливу державних важелів регулювання на освітній сектор із соціологічної точки зору, а також підхід до врахування демографічних змін на регіональному рівні у контексті державного регулювання освіти;

- подальшого розвитку набули концептуально-правові засади доступності безоплатних освітніх послуг, інтеграційний підхід у діяльності закладів освіти, стратегічні напрями забезпечення їх конкурентоспроможності, рекомендації щодо стандартизації діяльності закладів освіти, а також підхід до формування стратегій конкурентоспроможності, що поєднує цілепокладання, моніторинг, корекцію та постійне вдосконалення освітніх процесів.

Зазначений науковий доробок дисертанта в частині пунктів новизни

дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про одержання вагомих результатів для науки й практики, які доповнюють і збагачують теоретико-методологічний базис механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти в Україні

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є повними і обґрунтованими з високим ступенем наукової аргументації та новизни.

Теоретичне та практичне значення наукових результатів дисертаційної роботи

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні теорії механізмів державного регулювання в освітній сфері, уточненні понятійно-категоріального апарату конкурентоспроможності закладів освіти, розробленні нових концептуальних моделей і методичних підходів до оцінювання та управління конкурентними позиціями закладів освіти в умовах глобалізації, цифровізації та воєнних загроз. Практичне значення підтверджується впровадженням результатів дисертаційного дослідження в діяльність органів регіонального управління, а саме: департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка №1-52/939 від 09.11.2022 р.); департаменту освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка №322 від 28.03.2023 р. та довідка №1-52/127 від 17.03.2023 р.); департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації (довідка №03-01/01/775 від 21.04.2023 р.); Яворівської міської ради Львівської області (довідка №6179 від 08.06.2025); Любомльської міської ради Волинської області (довідка №48 від 29.08.2025); Шептицької міської ради Львівської області (довідка № 1329/1 від 06.10.2025 р.).

Також результати дослідження отримали практичну реалізацію в освітньому та науковому процесі, а саме в Національному університеті «Львівська політехніка» (довідка №67-01-536 від 22.04.2025) та (акт про використання результатів дисертаційного дослідження).

Запропоновані авторкою рекомендації можуть бути використані при розробленні стратегій розвитку освіти на національному й регіональному рівнях, вдосконаленні інструментів бюджетного регулювання, стандартизації та інтернаціоналізації освітньої діяльності, у процесах акредитації, внутрішнього забезпечення якості освіти та формування публічної політики в освітній сфері.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях

Основні наукові результати проведеного дослідження, теоретичні положення та практичні рекомендації опубліковано у 47 наукових працях, серед яких: 3 статті у періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus/WoS; 1 розділ колективної монографії; 19 статей у наукових фахових виданнях України; 14 тез доповідей науково-практичних конференцій з яких 1 індексується в міжнародній наукометричній базі даних Scopus; 10 публікацій, що додатково відображають результати дисертації.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертації та опублікованих наукових праць автора порушень академічної доброчесності не було встановлено. Використанні дисертанткою окремі ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Факт відсутності порушення академічної доброчесності підтверджується значною кількістю публікацій здобувача за темою роботи в авторитетних рецензованих виданнях, що входять до наукометричних баз у яких здійснюється обов'язкова перевірка поданих робіт на відсутність запозичень.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Ю.В. Журавель доцільно звернути увагу на деякі положення, що є дискусійними, недостатньо

розкритими, потребують пояснення у процесі дискусії при захисті дисертації та у подальших наукових дослідженнях дисертанта.

1. У роботі представлено змістовний огляд міжнародних підходів до забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти та інтеграції освітніх систем у глобальний простір. Водночас, на наш погляд, порівняльний аналіз окремих моделей державного регулювання (наприклад, скандинавської, англо-американської, центральноєвропейської) міг би бути поданий більш структуровано – у вигляді чіткої типології механізмів, індикаторів результативності та можливих ризиків їхнього прямого перенесення в українські реалії. Це дозволило б посилити прикладний вимір рекомендацій щодо імплементації міжнародного досвіду.

2. Значну увагу в дисертації приділено статистичному аналізу конкурентоспроможності закладів освіти та використанню інтегрованого методичного підходу, проте доцільним видається більш розгорнуте обґрунтування вибору конкретних індикаторів та методів агрегування у інтегральні показники. Зокрема, деталізація процедур нормалізації, вагового оцінювання, перевірки чутливості результатів до зміни набору показників сприяла б підвищенню прозорості та відтворюваності запропонованого підходу іншими дослідниками.

3. Авторка справедливо акцентує увагу на впливі війни на конкурентоспроможність освітньої сфери, руйнування інфраструктури, міграцію здобувачів освіти й педагогічних працівників. Разом з тим, в контексті розроблених моделей і механізмів бажаним є більш глибоке включення інструментів сценарного аналізу і картування ризиків (risk mapping), зокрема щодо довгострокових наслідків освітньої міграції, «витоку мізків» та депопуляції окремих територій, що дозволило б сформувати альтернативні варіанти державної політики на різні горизонти планування.

4. Окреслюючи стратегічні пріоритети забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти, дисертантка справедливо наголошує на важливості моніторингу якості освітніх послуг та оцінювання ефективності механізмів державного регулювання. Водночас, на нашу думку, у роботі бракує

більш розгорнутого опису операціоналізації запропонованої системи моніторингу: зокрема, чіткішого розмежування індикаторів результату, ефекту та впливу, визначення періодичності та інституційної відповідальності за збір і верифікацію даних, а також механізмів використання результатів оцінювання у циклі публічної політики (коригування програм, перерозподіл ресурсів, зміна регуляторних акцентів). Деталізація цих аспектів посилила б прикладний потенціал дисертації та сприяла б практичному впровадженню запропонованих підходів у системі державного управління освітою.

5. У п'ятому розділі переконливо обґрунтовано роль публічної політики у сфері освіти в умовах децентралізації. Водночас окремі запропоновані інструменти мережевого управління (створення освітніх округів, мультифункціональних центрів, розширення соціальної відповідальності закладів) могли б бути детальніше конкретизовані щодо механізмів їх інституціоналізації, ресурсного забезпечення та показників, за якими доцільно оцінювати їхню результативність у середньостроковій перспективі.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер, відкривають додаткові напрями для продовження досліджень і жодною мірою не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи. Вони радше підкреслюють складність обраної проблематики та широту можливостей для подальшого розвитку наукових напрацювань авторки.

Загальний висновок

Дисертація Журавель Юлії Вікторівни «Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України», за змістом відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління, є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку науки. Виявлені недоліки та дискусійні положення не знижують теоретичної та прикладної значущості отриманих здобутків. Це дозволяє в цілому позитивно оцінити дослідження, визнати актуальність вибору теми, високий ступінь обґрунтованості положень наукової новизни, адекватність висновків і

рекомендацій.

За науковою новизною, теоретичною цінністю й практичною значущістю одержаних результатів робота відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), які ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її автор – Журавель Юлія Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри соціології і публічного управління
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»,
доктор наук з державного управління,
професор

Володимир МОРОЗ

